

C. i. 447
T. 9

Učivo

k názornému vyučování

v prvních ročnících školy obecné.

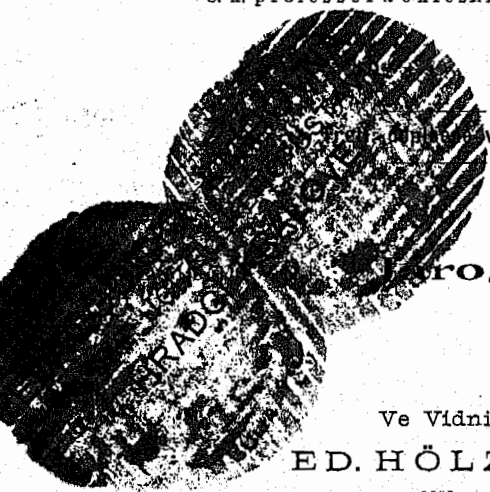
Za tekst k Hölzlovým obrazům názorným

sestavil

A. Machač,

c. k. profesor a okresní školdozor

Opis vydání.

ro.« (Selský statek.)

Ve Vídni.

ED. HÖLZEL

1899.

P

EXHIBIT	692,61
NO. 692,61	
U 422311	

Předmluva.

Vídeňská učitelská jednota »Volksschule« zkoumajíc posavadní obrazy k názornému vyučování shledala, že účelu svému z různých příčin nedostí odpovídají. Protož hodlala jednota tato vlastním nákladem vydati přiměřené obrazy názorné; leč úmyslu toho nebylo jí lze ve skutek uvéstí.

I dorozumělo se nakladatelství Ed. Hölzla ve Vídni, byvši také s jiných stran za podobným účelem vybízeno, s řečeným spolkem a způsobilo, že takové obrazy vydali pánové: A. Winter, G. Herbe, Ed. Jordan, B. Planer, vládní rada dr. G. šlechtic Hayek a ředitel Th. Eckhardt.

Obrazy tyto, provedené po úradách co nejbedlivějších od umělců povolaných, schváleny od vysokého c. k. ministeria vyučování a přijaty od učitelstva německého velmi příznivě.

Představují význačné zjevy přírodní za čtvera časův ročních, jakož i práce lidské s dobami těmito souvislé.

Vydány jsou jednak jakožto nástěnné tabule k účelům vyučování školního (140 : 92 cm), jednak jakožto příruční obrazy (38 : 28 cm), jež i dětem do rukou dány býti mohou. —

Návod, podle něhož jich při vyučování užívati sluší, sepsal pan E. Jordan, cvičný učitel vídeňského paedagogia. V předmluvě praví mezi jiným: »Není nedostatek knih, jež podávají učivo k názornému vyučování, ba jest jich až nazbyt: jedny však ukládají dětem i učitelům příliš mnoho, druhé jsou z jiných příčin pochybeny. Hlavní pohnutkou, že jsem dílo toto složil,

byla mi snaha, by se názorné vyučování z pout suchoparného učení věcného vyprostilo a potřebám dětské mysli více přizpůsobilo. Ale při tom nemíním se výhod Graßmannova postupu vzdáti, nýbrž hodlám jej s Denzlovým spojovati.

Učivo přítomnými rozmluvami podané hodí se také za podklad vyučování mluvnickému. Tak možno na příklad, když obraz jarní probrán, z obsahu rozpráv snadno vybrati věty: Z jara rolník **oral**. Vlaštovky se **vracely**. Na podzim **budou** se vlaštovky od nás stěhovati. Rolník **bude** zas orati atd. Ostatně naznačuje »Dodatek«, jak obrazů těchto při cvičeních mluvnických neb slohových užívati.

Obrazy těmito není pro názorné vyučování již všechno učiněno; vedle nich potřeba mnohých názorů na skutečné předměty, jakož i vyobrazení jednotlivých předmětů, nákresův učitelových na tabuli a pod. prostředků znázorňovacích.

Výkresů do textu vložených buď podle potřeby a chuti za přídavek k vyučování užíváno.«

* * *

Ačkoli přítomné dílko se spisem Jordanovým jak v osnově tak v některých podrobnostech souhlasí, přece není, aniž býti může překladem jeho. Zvláště část spisu, jež obsahuje články veršované, povídky, písně atd., zpracována většinou docela samostatně. Mimo to provedena v hlavě III. (Rozpravy o jednotlivých předmětech) rozprava první (Zahrada) poněkud podrobněji, by se naznačil postup, jímž také ostatní rozpravy tyto probíráti sluší. Při tom pisatel rozeznává dvě části, a to A) popisnou, B) výpravnou.

Popisné vyučování názorné (A) učlankováno buď podle těchto odstavců:

1. Na obraze buď jasně vytknut předmět, k němuž se rozprava odnáseti bude. Pokud možno, buď i sám o sobě ukázán, a to skutečný (na př. jarní květiny, vycpaný špaček atd.), vyobrazený (kůň), nakreslený na tabuli (včela) ap.

2. Pomocí otázek učitelových povídají děti, co jim o předmětě tom dle posavadních zkušeností známo.

3. Veda děti k bedlivějšímu nazírání na předmět, učitel doplňuje vědomosti jejich poznatky novými. Při tom potřeba přestatí na věcech pro počátečné učení věcné nejnужnějších a ponechatí vše ostatní budoucímu vyučování.

4. Co děti o předmětě samy pověděly, jakož i to, co nového pozualy, buď nyní stručnými větami (poučkami) shrnuto či sestředěno a náležitě opakováno.

5. Konečně připojeno buď praktické užívání toho, čemu se děti naučily. Zde jsou rozmanitá cvičení na místě, jako: přirovnávati věci (na př. jarní květiny, kukačku a vlaštovku) mezi sebou; jmenovati předměty podobné, dříve poznané (na př. po rozmluvě o kachně jiné domácí ptáky, o nichž dříve jednáno); dáti úkol, by si dítky předmět mimo školu prohlédly (na př. zahradu, třešeň); dáti naučení mravní (na př. netrapte chroustů, nevybírejte ptáků, buď pracovit jako včela, ráno vstávej, modli se ráno i večer) a pod.

Od rozpravy druhé (Pole) počínaje, spisek tento podává toliko poučky, odpovídající odstavci **čtvrtému** celého postupu. Jsouce výsledkem popisného vyučování názorného, uskrovnují se počtem i obsahem podle zásady výše pronesené.

Část výpravnou (B) pisatel nepokládá za méně důležitou proti popisné; sluší zajisté oběma stejnou pozornost věnovati. Proto přináší dílko toto zásobu příslušného učiva, a to k vůli výběru značně více, než za rok v 1. třídě spotřebovati možno. Jsou tu říkadla, básničky, hádanky, povídky, báchorky, bájky, písničky, hry. Bez mála všechny jsou plody poezie lidové vybrané ze sbírek: Erbenovy, Sušilovy, Bartošovy (Naše děti v Komenském 1886, Nové národní písně, Lid a národ), Kollárovy, Dobšinského, Kuldovy, Mikšíčkovy, Menšíkovy, Slavie, Kolberkovy (Lud)

a některých jiných. Zřídka co v prvotném jejich znění proměněno. Tekstu I. čítanky Štastného, Lepaře a Sokola, ač s uctivem obrazů těchto častěji těsně souvisí, neotiskováno tu znova. Ostatně poznačen všude pramen, z něhož čerpáno: —

Celý spisek vyjde ve čtyřech sešitech, pojmenovaných souhlasně s dotčenými obrazy názornými podle ročních časů.

V Brně, v březnu r. 1887.

A. M.

Předmluva k vydání druhému.

Od roku 1885., kdy Hölzlovy obrazy čtvera ročních časů vyšly, rozšířily se netušenou měrou netoliko v různých zemích říše naší, než i daleko za hranicemi, konajíce tu platné služby jak ve školách obecných tak ve středních; v těchto jich zejména užíváno za podklad k analytickému vyučování cizím jazykům. Podobně přijat český tekst k obrazům těmto v našich školách obecných tak příznivě, že dříve, než se podepsaný nadál, nastala potřeba vydání druhého. Toto rovná se prvnímu téměř docela; toliko některé stati jsou poněkud změněny.

Doložiti sluší, že nakladatelství Hölzlovo k tisku připravuje nové čtyři nástěnné tabule názorné zobrazující vnitřek domu selského, les, horstvo, velkoměsto; zvláštní tekst k nim však vydán nebude, poněvadž látka podaná ve přítomných čtyřech sešitech »Učiva k názornému vyučování«, dotýkajíc se častěji předmětů novými obrazy znázorněných, nejen vnitřní příbuzností se k nim odnáší, nýbrž i hojností pro ně vystačuje. Pisateli tudíž nezbývá než přání, by práce jeho v duchu vyučování skutečně vzdělavatelného co nejvíce užíváno bylo.

V Brně, v červenci 1891.

A. Machač.

Předmluva k vydání třetímu.

Zasloužilé nakladatelství Ed. Hölzla ve Vídni vydalo v posledních letech skutečně druhou řadu názorných obrazův, o kterých již v předmluvě ke druhému vydání zmínka učiněna byla, totiž: selský statek, les, horstvo, město. Zevrubnější udaje o nich podává inserát na obálce tohoto sešitu.

Vzhledem na obrazy tyto, k nimž zvláštní slovní tekst vydán nebude, bylo do přítomného dílka několik nových rozprav vloženo; při tom byly některé písničky podle Vorlova zpěvníku opraveny.

Jinak zůstal obsah Učiva bez podstatných změn.

Kéž oživoval duch lidového básnictví dětského, které tato knížka do škol uvádí, školní vyučování měrou hojnější než posud!

V Brně, v měsíci lednu 1899.

A. Machač.

Obsah.

I. Rozprava úvodní.

	Strana
1. Jmenovati předměty a zjevy, jež na obraze vidíme	1
2. Příkladnati jaro k zimě	2

II. Rozprava obecná.

1. Rozmluva o zjevech jarních	3
2. Souhrnné opakování o zjevech jarních	4
3. Vypravování o jaře	4
4. Říkadla o jaře a jarní písně	5

III. Rozpravy o jednotlivých předmětech.

Zahrada	8
Pole	11
Louka	13
Jarní květiny	15
Třešeň	16
Kukačka	17
Vlaštovky	19
Špaček	20
Čáp	22
Kohout a slepice	23
Kachny	28
Včely	30
Motýl	32
Chroust	33
Kůň	35
Selský statek	37

Selský dvůr	37
Chlévy	37
Ovce	38
Mlýn	39
Voda	40
Lávka	42
Slunce	43
Ráno	44
Večer	45
IV. Dodatek	49

Jaro.

I. Rozprava úvodní.

1. Jmenovati předměty a zjevy, jež na obraze vidíme.

Učitel vyvěsiv obraz na školní tabuli táže se: Co to visí na tabuli? (Na tabuli visí obraz.) To je zase nový obraz. Jaký to je obraz? Budete mi povídati, co na tom obraze vidíte. Co vidíme v levo? (V levo vidíme mlýn.) Co teče vedle mlýna? (Vedle mlýna teče voda.) To jest potok. Co jest to? (To jest potok.) Co žene potok? (Potok žene mlýnské kolo.) Co stojí u potoka? (U potoka stojí vrba.) Co stojí vedle vrby? (Vedle vrby stojí keř.) Keř kvete. Co činí keř? (Keř kvete.) Co vede přes potok? (Přes potok vede lávka.) Kdo jde po lávce? (Po lávce jde děvče.) Co teče pod lávkou? (Pod lávkou teče voda.) Co to plove na vodě? (Na vodě plovou kačeny.) atd.

Podobně buďte další rozmluvou jmenovány předměty a zjevy, jež obraz představuje. Učitel se z pravidla táže; kde by se však správné odpovědi nadíti nemohl, poví sám poučku, již děti hned opakují. Tím způsobem říkají děti následující věty: Na obraze vidíme mlýn. Vedle mlýna teče voda. To jest potok. Potok žene mlýnské kolo. U potoka stojí vrba. Vedle vrby stojí keř. Keř kvete. Přes potok vede lávka. Po lávce jde děvče. Pod lávkou teče voda. Ve vodě plovou kačeny. Vedle mlýna rozkládá se pole. Pácholek orá

pole. Za polem jest lesík. Nad lesíkem vystupuje hora. Na hoře stojí hrad. Podél pole vede cesta. Po cestě jde pocestný. Prostřed obrazu vidíme děti. Děti tančí v kole. Psík poskakuje s nimi. Na pravo stojí selský dům. U domu jest zahrada. V zahradě stojí včelník a třešňový strom. Ten strom kvete. Jest krásný. Sedlák obírá housenky s kvetoucího stromu. Selka ryje. Hoch se opírá o plot a dívá se na vlaštovky. Vlaštovky opravují si hnízdo. U zahrady sedí děvče a sype kácatům. Kohout se slípkami přichází také. I vrabčik přihopkoval, aby uzobnul zrnečko. Na prahu sedí stařenka s malým vnoučkem na klíně. Chlapeček hraje si s ovečkou. Na okně stojí květináček. V něm kvetou petrklíče. V domě viděti služku. Ta vaří oběd. Na střeše je hnízdo. V něm jsou dva čápi. Na třešni sedí špaček před klecí. Zpívá si veselou písničku. Za domem vidíme vysokou věž. K zahradě přiléhá zelená louka. Na kopečku stojí pěkný zámek. V zadu zdvihají se vysoké, vysoké hory. Na nich leží ještě snih.

Všechno, co na tom obraze vidíte, bývá z jara. Kdy to všechno bývá? Tedy jest na obraze vymalováno jaro. Co jest na obraze vymalováno? To jest obraz jarní. Jaký to jest obraz?

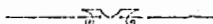
2. Přirovnávati jaro k zimě.

Který čas jest na obraze vymalován? (Na obraze jest vymalováno jaro.) Po čem poznati, že jest jaro? (Třešně kvetou, vlaštovky stavějí si hnízdo, louka se zelená, lidé pracují v zahradě, děti si hrají venku a pod.) Jak bylo v zimě? (V zimě bylo studeno.) Čím bylo vše pokryto? Čeho nedělaly děti? (Nehrály si venku.) Kvetly-li třešně? (Třešně nekvetly.) Koho u nás nebylo? Kteří lidé jsou na obraze? (Sedlák atd.) Po čem je poznati? (Po práci, obleku atd.) Co dělává sedlák v zimě? (Mlátí atd.) Který oblek mívá sedlák v zimě? (Kožich a pod.) Čím se žene mlýnské kolo? Žene-li potok i v zimě kolo? Proč toho nečiní? atd.

Podobnými dalšími otázkami lze ještě jiné rozdíly mezi časem zimním a jarním vytknouti.

A víte-li, proč jsem vám přinesl tento jarní obraz? Tak jest: Již máme jaro. Co již máme?

O jaře budeme se nyní častěji učivati.

II. Rozprava obecná.

1. Rozmluva o zjevech jarních.

Víte již, milé děti, že nám nastal nový roční čas. Který roční čas to nastal? (Nastalo jaro.) O jaře budeme si povídati.

Který roční čas byl ještě nedávno? (Ještě nedávno byla zima.) Trvá-li zima posud? (Zima již netrvá.) Zima a pominula. Opakuj, N.! Opakujte všichni! Jak bývalo v zimě? (V zimě bývalo studeno.) Jak jest nyní? (Nyní jest tepleji.) Čím to, že je tepleji? (Slunce svítí.) Ano, slunce více hřeje. Opakuj, N.! Opakujte všichni! Co padalo v zimě? (V zimě padal sníh.) Co bývalo na vodě? (Na vodě býval led.) Kam se poděl led a sníh? (Led a sníh se roztopil [roztál.]) Opakuj, N.! Opakujte všichni! Co nyní vidíme na lukách? (Na lukách vidíme trávu.) Louky se zelenají. Opakuj, N.! Opakujte všichni! Co se ještě zelená? (Zahrada, pole atd.) Opakuj, N.! atd.

Tímto způsobem pokračuje rozmluva mezi učitelem a žáky; každou poučku, k níž rozmluva směřuje, děti společně opakují. Poučky tyto jsou následující:

Zima pominula. Slunce více hřeje. Sníh a led roztál. Louky, pole, zahrady se zelenají. Kvítka vylézají ze země. Ptáci vracejí se k nám. Stavějí si hnízda a zpívají veselé písničky. Lidé pracují na poli. Pacholek oře. Sedlák obírá housenky. Zahrada se ryje. Semeno se rozsévá. Pocestný vesele kráčí. Děti si hrají a poskakují. Můžeme se procházeti

v poli a v lese. Slepice vycházejí z domu. Kačeny vodí káčata na vodu. Včely vylétají z úle. Sbírají po květinách sladkou šťávu. Mlýn u potoka vesele klapotá. Potok šumí. Nebe jest modré. Jest jaro.

2. Souhrnné opakování o zjevech jarních.

Všechno, co se na jaře děje, chceme si ještě krátce opakovati. — Co pominulo? (Zima pominula.) Co činí slunce? (Slunce více hřeje.) Kam se poděl sníh a led? (Sníh a led roztál.) atd. Tak buďte souhrnným způsobem všechny výše položené věty zopakovány.

3. Vypravování o jaře.

Učili jsme se již několikrát o jaře. Dnes vám chci o něm něco vypravovati:

Časně z jara vyrostla bílá sněžinka, a hned po ní vykvetl žlutý petrklíček. Přišel teplý větrík, a obě květinčky kývaly hlavičkami a zvolily: bim, bim, bim. Tu se probudila tráva, i rychle vybíhala ze země. Brzy se vše zelenalo. Chudobky, fialky a jiná kvítka procitla ze spánku a otevřela očka. Zlaté slunce protrhlo šedé mraky a mile se usmívalo na modré obloze. Teplem jeho rozehrály se mouchy a poletovaly, brouci a komáři bzučeli, včelky vylétaly z úle. Vida vše to skřivánek, vysoko vyletěl k nebi a zpíval, zpíval radostně. Snad uslyšela hlas jeho vlaštovka v dalekých krajinách; vrátila se k nám, a hle! již obletuje známé domy, dívá se pod střechu po svém lůždce a šveholí dětem přívětivé pozdravy. Také kukačka sedí již v háji na zeleném stromě a kuká neustále. Potůček šepce a bublá; snad vykládá květinčám, jak zkrěhlý byl celou zimu. A děti poskakují, hrají si, zpívají. Z květin vinou věnečky a kytky pro milé rodiče. Tak se všichni radují, všichni se těší. Takové jest jaro!

Nyní vy mně zas vypravujte, co jsem vám vykládal. O čem jsem vypravoval? (Vypravoval jste o jaře.) Co vyrostlo časně z jara? (Časně z jara vyrostla bílá sněžinka.) Co vykvetlo hned po ní? (Hned po ní vykvetl žlutý petrklíček.) — Podobnými otázkami, na něž děti celými větami odpovídají, opakováno buď celé vypravování.

4. Říkadla o jaře.

Mořena.

Mořena, Mořena, ¹⁾
kam jsi klíče děla? ²⁾

Děla jsem je, děla,
svatému Jiří,
aby nám otevřel
do ráje dveří.

Svatý Jiří vstává,
zem odemykává,
aby tráva rostla,
travička zelená,

Děla jsem je, děla,
svatému Janu,
aby nám otevřel
do nebe bránu.

růžička červená,
fiala modrá:
všelijaké kvítí
na věnečky vítí.

Svatý Jiří jede k nám,
po věnečku veze nám,
nám, nám, nám
a všechněm pannám.

Erben.

Smrtonoško, Velkonoško,
kdes tak dlouho byla?
U studánky, u voděnky
ruce, nohy myla;

zámečkem, zámečkem
jsem se zamykala,
lístečkem, lístečkem
jsem se odmykala.

Erben

Když se otloukají píšťalky.

Leží, leží kláda,
na té kládě vrána;
až ta vrána vzlítne,
píšťalka se svlíkne.

Otloukej se, píšťaličko!
Nebudeš-li se otloukati,
budu na tě žalovati
císaři pánu,
on ti dá ránu.
Vrazím do tě zavěráček,
budeš pískat jako ptáček;
vrazím do tě kudličku,
vyrazím ti dušičku.

Erben.

¹⁾ t. j. zima, která všechno moří; ²⁾ děla, poděla, dala.

Jaro jest již tady.

Vlažný větřík šeptá
přes pole a sady:
Přýč jsou sněhy, ledy,
Jaro jest již tady.

Zpěvný skřivan volá
po krajině všady:
Pějte, milí bratři,
Jaro jest již tady.

Sněženka též zvoní
s pole do zahrady:
Probuďte se, kvítka,
Jaro jest již tady.

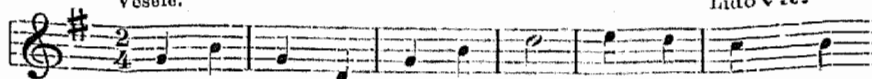
Na pastvu jdou krávy,
také housat řady:
Pojďte ven, vy děti,
Jaro jest již tady.

A. M.

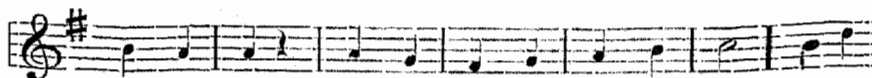
Jaro.

Vesele.

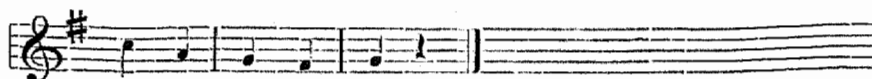
Lidová.

1. Ja - ro, to je krás - ný čas, roz - ví - jí se

kví - tí zas, ze - le - ná se tra - vi - čka, v ní se

pa - se kra - vi - čka.

2. Všude milí ptáčkové
pějí písničky nové;
děti, pojďte, zpívejme,
Bohu díky vzdávejme.

Lidová.

Babička z jara.

Každá babička stará
je veselejší z jara.
Vezme svou berličku,
sedne na sluníčku,
myslí si: «Kéž jsem mladší,
ach, což bych byla radší!»

Těrbon.

Na květnou neděli.

Zčerstva.

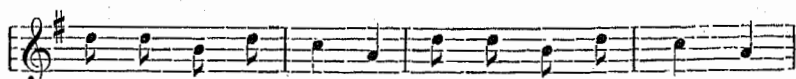
Lidová.

Smrt ne - sem' ze vsi, no - vé lé - to do vsi.

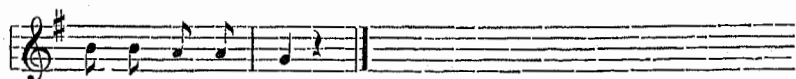
Buď - te, pá - ni, ve - se - li na tu květnou ne - dě - li;

pa - ní - má - mo krás - ná, da - li jste nám má - sla,

da - li jste nám ma - li - čko, při - dej - te nám va - jí - čko,

mi - lá ma - ti - čko.

Erben, Bartoš.

Koleda velikonoční.

Já jsem malý koledníček,
já k vám jdu;
dáte-li mi pár vajíček,
rád vezmu.
Nemáte-li červených,
dejte bílé,
však vám za ně slepička
snese jiné.

Pán Bůh vám to nadělí
na zahradě, na poli
i doma;
budete mít co vyhánět
ze dvora:
z konírny hřibátka,
ze chlíva telátka,
z nejmenšího tam chlívečka
jehňátka.

Erben.

III. Rozpravy o předmětech jednotlivých.

Zahrada.

A) Část popisná.

1. Podívejte se opět na obraz! Co stojí zde? (Ukázati na dům.) Co jest u domu? Ukaž na obraze zahradu! O zahradě budeme se učit.

2. Kde bývá zahrada? Co jest okolo zahrady? Všichni jste již byli v zahradě; povídejte mi, co v zahradě roste! Co roste ještě v zahradě? Kdo pracuje v zahradě? (Ukázati na obraze.) Co dělá?

3. Ale já znám ještě jinou zahradu. Kolem ní není plotu, je tam zeď. Co je kolem té zahrady? Prostřed jde zahradou cesta. Co jde prostřed zahradou? Udělal ji zahradník. Kdo udělal cestu? Proč se mu tak říká? Celou zahradu rozdělil zahradník na záhony. Jak rozdělil celou zahradu? Na jedné straně má ovocnou zahradu. Co má na jedné straně? Co roste v ovocné zahradě? Které jsou stromy ovocné? Na jiných záhonech zahradník sází květi. Co sází na jiných záhonech? Tu jest květnice. Co je tu? Proč se praví květnice? Ještě dále rostou zeleniny. Co roste dále? Které zeleniny rostou tam asi? Té zahradě říkají zahrada kuchyňská. Jak říkají té zahradě? Proč? Na konci je tam domek pro včely. Co je tam na konci? Jak se jmenuje?

4. Nyiní všecko opakujte, co jste o zahradě povídali. (Příslušnými otázkami sestaveny buďte tyto poučky:) Zahrada bývá u domu. Okolo zahrady jest plot nebo zeď. V zahradě rostou stromy, tráva, květiny, zeleniny. Zahradou jde cesta. Zahrada bývá rozdělena v záhony. Zahradník pracuje v zahradě: ryje, sází květiny a stromky, obírá housenky. Jsou zahrady ovocné, květnice, kuchyňské. V zahradě bývá včelín.

5. O čem jsme se učili? Až přijdete domů, podívejte se, co všechno jest ve vaší (nebo panské, školní) zahradě. Po druhé mi to povíte.

B) Část výpravná.

O zahrádce chci vám ještě něco povídati:

František zůstával v takovém domku, jaký jest vymalován na obraze našem. Z oken bylo viděti do zahrádky. Tu rostly pěkné květiny, a slunečko do oken pěkně svítilo. To se Františkovi líbilo, i říkával si:

V té naší zahrádce
pěkně roste kvítí,
do těch našich oken
pěkně slunce svítí.

Erben.

Jako František budete i vy o zahrádce říkati. (Učitel povídá uvedené říkadlo po částech, děti je po něm opakuji jednotlivě i ve sboru, až je umějí z paměti. — Podobným způsobem buď některá z následujících hádanek dětem předvedena, konečně i slova písničky níže položené.)

Hádky.

Z jara obveseluje,
na podzim obživuje,
v zimě zahřívá.

(Strom.)

Roste, roste stromeček,
pichlavý jak bodláček,
zelený jak lýčko,
červený jak jablíčko.

(Chlupáček či srstka.)

Přišel k nám panáček,
měl červený fráček;
když jsme ho svlíkali,
nad ním jsme plakali.

(Cibule.)

Bartoš.

Jaká je zelenina.

Něco kulatého,
něco hladké,
něco kyselého,
něco sladké.

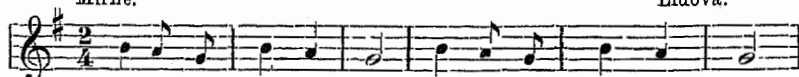
Hrášek kulovatý,
čočka hladká,
zelí je kyselé,
mrkev sladká.

Erben.

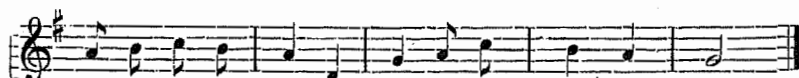
Jarní déšť.

Mírně.

Lidová.

1. Kolem do ko-leč - ka, na - še za - hrá - de - čka,

a - by nám Pán Bůh dal ti - ché - ho de - ští - čka.

2. Deštiček májový,
dej nám ho Bůh milý,
aby nám narostl
chlebiček na zemi.

Sušil. (Z Vorlova zpěvníku.)

V zahrádce.

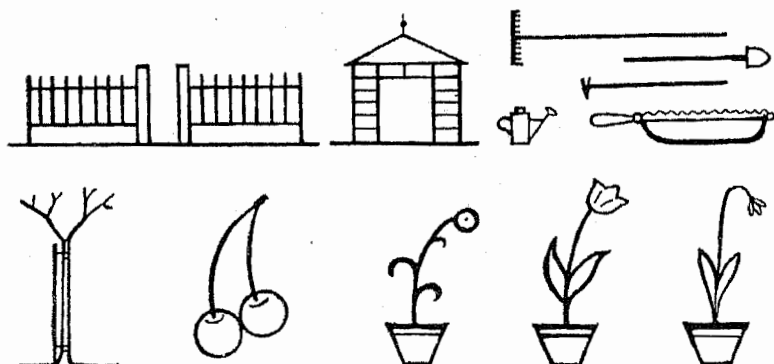
Zahrádku mám,
v ní rád bývám;
roste tam travička,
červená růžička,
tu zalívám.

Zahrádku mám,
v ní rád běhám;
ptáci mi zpívají,
motýlci létají,
s nimi si hrám.

Zahrádku mám,
rád si trhám
na věnec květinčky,
pak sladké třešinky,
ty rád jídám.

A. M.

Nákresy o zahradě.

Pole.

Okolo vesnice rozkládá se pole. Sedlák ora pole a vláčí je. Potom zasévá semeno. Oranému poli říkáme role. Na roli pěstuje se obilí, řepa, zemáky, jetel a jiné plodiny. Jsou to plodiny polní. Rolník je sází a seje. Pán Bůh dává teplo a déšť. Semeno vzchází, pole se zelená. Osení roste, den co den ho přibývá. Na poli rostou také mnohé škodlivé byliny. Tyto se musí vypleti. Na poli rostou také pěkné květiny. V polích viděti brázdy, meze, cesty. Na poli žijí mnohá zvířata: zajíc, křeček, myši, krtek, skřivan, koroptev, křepelka. — Pole se podobá zahradě. Ale pole nemá plotu ani zdi. Pole jest otevřeno.

Dobré pole.

Mám já pole,
to je pole
na pěkné rovině;
kdo chce moje pole orať,
musí pěkné kouě mívat.

Mám já pole,
to je pole
na pěkné rovině;
roste mi tam jetelinka,
ona nevyhyne.

Mám já pole,
to je pole
při pěkném potůčku;
kdo chce moje pole orať,
musí polehoučku.

Čas a déšť.

O dej, Bože, času
na tu drobnou chasu,
nebožátka malí,
co na poli pasú.

Dej, Bože, deštíčka
na ta obilíčka,
aby hojně bylo
nového chlebíčka.

Kollár.

Hádanky.

Rachty, rachty,
roztrhané plachty
po poli běhají,
pod kůlnou sedají.

(Brány.)

Roztrhaná plachta nad zemí letí.

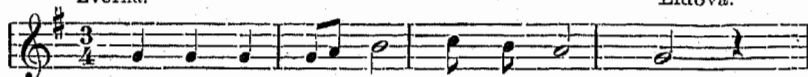
(Mručno.)

Erben.

Orání.

Zvolna.

Lidová.

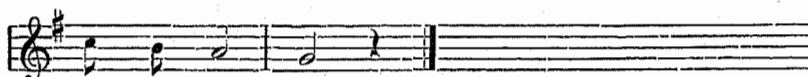
1. Ach syn - ku, syn - ku, do - ma - li jsi?

Ach syn - ku, syn - ku, do - ma - li jsi? Ta - tí - ček

se ptá, o - ral - li jsi, ta - tí - ček se ptá,

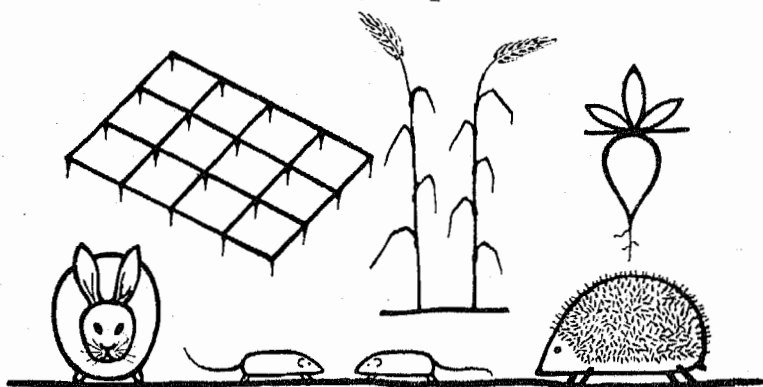
o - ral - li jsi?

2. Oral jsem, oral, ale málo,
kolečko se mi polámalo.

3. Když se zlámalo, dej ho zpravit,
nauč se, synku, hospodařit.

Sušil.

Nákresy o poli.

Louka.

Na louce roste tráva. V trávě kvetou květiny. Jsou bílé, červené, žluté, modré. To je krása! Na kvítka sedají brouci, motýli, včely, kobylky. Lítají, bzučí a skákají vesele. Někdy teče loukou potůček. Louka bývá vlhká. U potoka rostou stromy a keře. Ptáci poletují po lukách. Zajíček vyběhá z lesa na louku a mlsá travičku a čerstvé bylinky. Děti přicházejí, trhají si kvítka, vinou věnce a váží kytky (voničky). Dávají je na kříž a za obrázky, nebo je nosí domů. Tráva se seče a suší. To je seno. Senem krmíme dobytek.

Říkadlo.

Louka.

Až se louka rozzelená,
kleknu si tam na kolena,
natrhám si kvíteček,
upletu si věneček.

Bartoš.

Hádej.

Svatá Voršila
perly rozsila;
měsíc viděl,
nepověděl;
slunce vstalo,
posbíralo.

Nevěje se,
neseje se,
a přece roste.

(Tráva.)

(Rosa.)

Bartoš.

Lučina.

Zvolna.

Lidová.

1. Vím já lu - či - nu ši - ro - kou, na ní tra - vi - čku
vy - so - kou; vím já lu - či - nu ši - ro - kou,
na ní tra - vi - čku vy - so - kou.

2. Pojďme my na ni, sestřičko,
nažnem' travičky brzyčko;
pojďme my na ni, sestřičko,
nažnem' travičky brzyčko.

Ze zpěvníku Žaludova.

Jarní květiny.¹⁾

Z jara kvetou mnohé květiny. První z nich jest sněženka. Má pěkná, bílá kvítka. Podobají se zvonkům. Brzy zakvítá také fialka. Leckde ve trávě nebo pod keřem ji najdeš. Tu kvete v úkrytě. Chceš-li si ji utrhnouti, hledej dobře. Ona se ráda schovává. Květ její je tmavomodrý, voní přelíbezně. Děti rády ji hledají. To bývá hezká vonička mamince! —

¹⁾ Květiny, o nichž učitel jednatí chce, buďte ukázány skutečné.

Na jaře kvete také petrklíč. Má žlutá kvítka. — Na každém trávníku lesknou se chudobky (jiskerky). Jak pěkné mají žluté peřinky! Jak čisté, bílé třepení kolem nich! — To vše jsou květiny jarní. S nimi vyrůstají však mnohé jiné ještě: tulipány, plícník, sasanka, pomněnka (rybí oko), později konvalinka.

Květiny.

Měsíce máje
půjdem' do háje,
kde kvítky lesními
větříček hraje.

V tom pěkném háji
ptáčkové hrají;
Zdravas Maria
libě zpívají.

Kvítky sbírejme,
věneček vijme,
a ten Synáčkovi,
Marii dejme.

Erben.

Růžička na jaře.

Růžička se hněvá,
že lístečků nemá.
»Počkej, počkej, růžičko!
Až dá Pán Bůh teplíčko,

až zahučí hrom,
obalí se strom
listem zeleným,
květem červeným.«

Erben.

Tulipán a fialka.

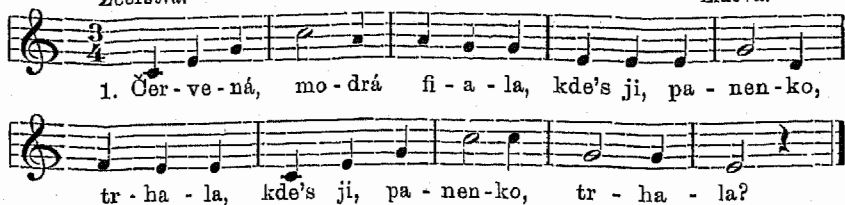
Na zahradě vyrostl tulipán a vedle něho fialka. I povídá tulipán fialce: »He, he, jak jsem já veliký a pěkný! Nade mne není v celé zahradě. Tebe, chudáčku, nikdo si nevšimne.« Fialka byla potichu, ani slovíčka neodpověděla pyšnému tulipánu. Po chvíli přišlo děvče do zahrady. Nedaleko tulipánu začalo se po zemi ohlížeti a pravilo: »Kde pak se schováváš, fialinko? Dobře cítím líbeznu tvou vůni. To jistě ten nadutý tulipán tebe zakrývá. Pojď sem, přesadím tě na záhonek, aby ti nikdo nepřekážel.« I vybralo fialku opatrně ze země a vsadilo ji na záhonek květinový. Po tulipánu ani se již neohlédlo, a když za několik dní uvařnul, děvče pravilo: »Není ho škoda, třeba byl pěkný: vždyť nevoní.«

Podle Jordana.

Fiala.

Zčerstva.

Lidová.

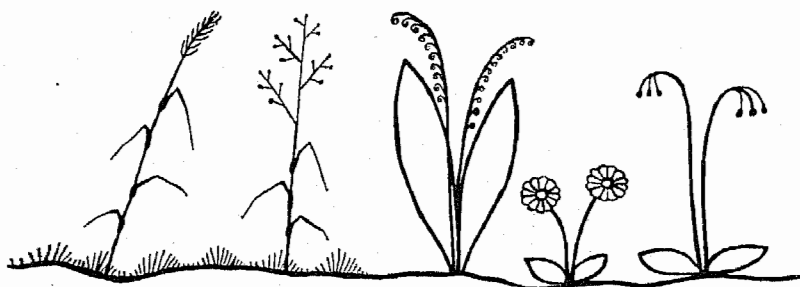
2. Trhala jsem ji na mezi,
je tam fialy, až leží.

3. Uvila jsem si věneček,
dala jsem jej na klobouček.

4. Uvila jsem si kytičku,
svázala jsem si voničku.

Podle Sušila.

Nákresy o jarních květinách.

Třešeň.

V zahradě stojí třešeň. Je to zahradní strom. Má pěkný, bílý květ. Na květ litají včely. Ze květu včely pijí sladký med. Květ opadáva. Místo květu viděti třešně. Jsou nejprve zelené, později zčervenají. Jsou sladké. Třešně jíme rádi. Také vrabcům dobře chutnají. Sotva dozrály, vrabec na ně lítá. Ozobává je, jako by jeho byly, ten nezvaný host.

Jak třešně rostou.

Zasadil jsem si třešínku z jara,
políval jsem, aby se ujala.
Když počala zezulenka kukať,

začala i má třešínka pukať.
Když se včelky rozletěly světem,
oděla se má třešínka květem.
A když slunce v létě horkem plálo,
plno třešní již se na mne smálo.

Podle Kollára.

Hosté na třešni.

1. Sotva třešeň z jara
květem nám zakvítá,
přemnoho tu hostí
hned se na ni slítá:
včelky kol ní bzučí,
meč si sbírajíce,
čmeli, mouchy sladkou
šťávou se krmíce.

2. A když třešeň potom
lupením obroste,
hned se dostavují
nepozvaní hosté:
housenky se líhnou,
ty jsou v jídle hbity,
okusují listí,
nikdy nejsou syty.

3. Dva měsíce minou,
zralé rdí se třešně.
Ajta, noví hosté
chvátají k nim spěšně.
Děti jdou i ptáci:
třešíněk jim přejte;
ale pozor, chlapei,
větvi nelámejte!

Podle Blažkova Věcného vyučování.

Kukačka.

Na jaře vrací se k nám kukačka. Zdržuje se vleso. Ne-
snadno ji uviděti. Jest velmi plachá. Ale hlas její slyšeti da-
leko. Kukačka jest asi tak veliká jako holub. Má dlouhý zobák
a silné nohy. Peří její jest nahnědlé. Kukačka žere housenky,
brouky, motýle, mouchy. Pochytá jich mnoho. Jest užitečný
pták. Kukačka si hnízda nedělá. Vajíčka snáší jiným ptákům
do hnízda. Jiní ptáci krmí jí mláďata. — Brzy na podzim
kukačka stěhuje se do teplejších krajin. U nás by jí bylo
zima. Ani potravu by nenašla. Kukačka jest pták stě-
hovavý. Z jara se těšíme, když kukačka v hájích a lesích
vesele kuká.

Zezulka.

Veselo.

Lidová.

1. Ze - zu - li - ťko, kde jsi by - la, že's tak dlou - ho

ne - ku - ka - la? ku - ku, ku - ku, kuku, kuku, ku - ku!

2. Zezuličko, kde jsi byla,
když ta tuhá zima byla?

3. »Seděla jsem na tom dubě,
kde syneček dřeva rube«.

Erben, Kollár. (Z Vorlova zpěvníku.)

Kukačka hádá.

Páslo děvče, páslo stádo
v háječku zeleném,
vilo věnce sobě rádo
z kvítí při stádě svém.
Tu jest slyšelo houkati,
zezulku kukati:
Kuku, kuku, kuku,
Kuku, kuku, kuku!

Aj, tu děvčátko pozorně
sedlo si do trávy,
»Dlouho-li já živa budu?«
zezulince praví.
Zatím zezulka kukala,
dívka počítala:
Kuku, kuku, kuku,
Kuku, kuku, kuku!

Lidová.

O nespokojené kukačce.

Když Pán Bůh stvořil ptáky, ustanovil jim, kde by který měl přebývat: kachnu dal na vodu, vlaštovku pod střechem, skřivánka na pole, a tak každého. Všichni byli spokojeni, jen kukačce nikde se nelíbilo. Voda prý je mokrá, pole tvrdé, pod střechem tma. I rozhněval se Pán Bůh a řekl: »Jdi a hledej si sama místo, které chceš!« Od té doby kukačka poletuje z háje do háje, se stromu na strom, ze země do země, a ještě nenašla místa, kde by se jí na dlouho líbilo. Co noc spí na jiném stromě, nemajíc hnízda. Ba ani vajíček nesnáší na jedno místo; jedno snese tu, druhé tam, a tak se ustavičně potuluje a je podnes nespokojena.

Podle Jordana.

Kukačka.

Kuku, kuku, kdo to volá?
Aj, to je kukačka,
jarní ta zpěvačka;
kuku, kuku, tak nás volá.

Kuku, kuku, zní její hlas.
Pro dítky květinčky
rostou fialinky;
jarní, jarní vrátil se čas.

Kuku, kuku zpívejme si!
Zezulka kukala,
jaro přikukala:
Kuku, kuku, poskočme si!

Podle Jordana.

Vlaštovky.

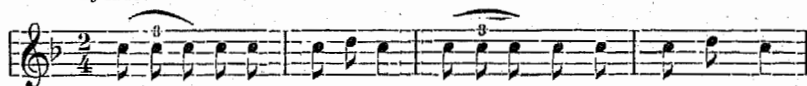
Vlaštovičky již přiletěly! Těšme se, již zůstane teplo! Vlaštovka je malý ptáček. Zobák má tenký, křídla veliká, ocas dlouhý, nožky malé. Peří má černé, šedé, rezavé. Z hlíny staví si hnízdo pod střechou. Hlinu snáší v zobáčku. Hnízdo vystýlá vlnou, vlásky, peřím. Do něho snáší samice vajíčka. Z nich se líhnou malá písklata. Ustavičně se jim chce jísti. Staří teď mají mnoho práce: poletují bez ustání, chytají mouchy, komáry, brouky a nosí je mladým. Ti otvírají z daleka zobáčky, aby je staří nakrmili. Když povyrostou, učí se létat. Potravu hledají si již sami. — Vlaštovka umí velmi dobře létat. Nevyrovná se jí tak brzy jiný pták. Hned se vznáší vysoko, hned se zase až země dotýká, nebo nad vodou poletuje. Někdy posadí se na střechu a vesele šveholí.

Hra na Heličku.

»Družíčky« drží se za ruce a sestoupí se do kola, v němž stojí »Helička«. Kolo se točí zpívajíc, Helička pak činí, co praví píseň:

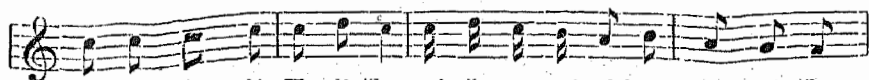
Rychle.

Lidová.

1. He-li-čka v kole tancu-je, ka-marád-ky své mi-lu-je,

2*

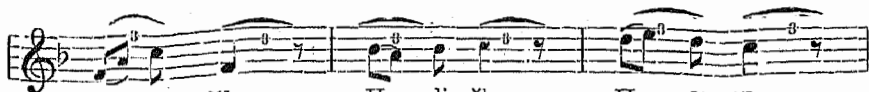

ach, má mi - lá He - li - čko, má čer - ve - ná, bí - lá - rů - ži - čko.

Zvolna.

1. U - hla - di - la si hla - vi - čku, by se le - skla na

slu - ní - čku: He - li - čko, He - li - čko,

čer - ve - ná, bí - lá rů - ži - čko!

2. Umyla sobě tvářičky
rosou z té jarky pšeničky:
Heličko atd.

3. Urovnala si sukničku,
přivázala si pásničku:
Heličko atd.

4. Obula sobě střeвиčky
na ty bělouňké nožičky:
Heličko atd.

5. Podepřela si oba boky,
vybrala děvčátko modroooký:
Heličko atd.

6. Helička v kole tancuje,
své kamarádky miluje.
Heličko atd.

Erben, Sušil.

Špaček.

Špaček jest hezký ptáček! Peří se mu jen leskne. Je tmavé, kropenaté. Špaček polapá hromadu housenek, dešťovek, brouků. S dobytka sbírá mouchy. Ale také třešně, jahody a hrozny zobe velmi rád. Tím dělá škodu. Rád se koupá. Na večer slétávají se špačkové na stromy a štěbetají. Na podzim poletuje jich mnoho po vinicích. Mladý špaček zkrotne a naučí se zpívat, ba i několik slov říkat. Na zimu špaček odlétá do teplejších krajin. Z jara vrací se opět k nám.

Špaček.

Starý myslivec Lesňák choval si špačka. Naučil ho několik slov říkati. Obyčejně ptával se myslivec: »Špačičku, kde jsi?« Špaček pokaždé odpověděl: »Tu jsem, tu jsem!«

Sousedův Karlík pohrával si často se špačkem, i chodíval co chvíli k myslivcovi. Když tam zas jednou přišel, nebylo myslivce ve světnici. Karlík honem chytil špačka, strčil ho do kapsy a chtěl se vytratiti.

Ale tu vstoupil myslivec do světnice. Chtěje chlapci způsobiti radost, zavolal jako jindy: »Špačičku, kde jsi?« A špaček v kapse křičel co měl hrdla: »Tu jsem, tu jsem!« —

Podlé Kr. Šmída.

Co si ptáci na jaře povídají.

Linduška z jara napomíná sedláka:

Orej, orej,
ponáhli se, ponáhli se,
sej, sej!
Sedláčku, sej míru, dvě, dvě, dvě!

Skřivánek rovněž pobízí sedláka:

Hotuj biče, pohoniče,
sej, sedláčku, sej!
Jak nebudeš orati,
budeš na rok žebrať!

Vyjedť, synečku, do pole,
vyjedť, vyjedť!

Strnad se nemůže dočekati jarní setby; proto volá se střechy:

Sedláčku, sedláčku,
kdy pak budeš sít?

Když však již kvítka kvetou, vykřikuje:

Vezu, vezu, vezu kvítí!
Sedláčku, sedláčku,
jak to slunečko pěkně svítí!
Ustavím si chaloupečku
ze samého sítí!
Krásná panenka sedí v kvítí!

Lesní holub vida, že sedlák seje, připomíná mu:

Vrkú, vrkú!
Sedláku, sedláku!
Chudý, chudý!
Nasej hrachu, hrachu,
všudy, všudy,
pro mé zuby, zuby!

Sedláčku-ku-ku!
Nasej hrášku-ku-ku!
Tobě korec a nám korec
na klobáňku-ku-ku!

Sedláčku chudý,
nasej hrachu všudy,
jenom nesej bobu,
já ho nerad zobu.

Kukačka žádá dudka:

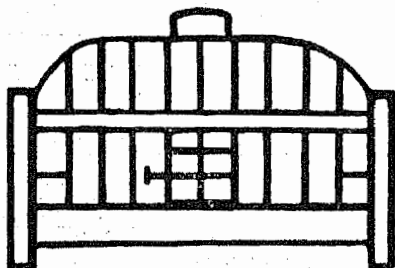
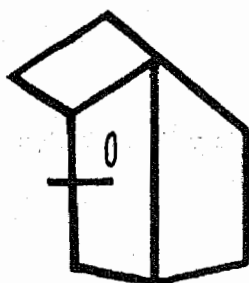
Kup mi,
kup mi
sukni,
sukni.

A dudek odpovídá:

Jdu-du-du-du.

Erben, Bartoš.

Nákresy o špačkovi.

Čáp.

Čáp jest veliký pták. Má dlouhý krk a vysoké, červené nohy. Peří jeho jest bílé jako husí. Hnízdo stavi si na střeše. Nejraději žere žáby. Z močálův je vytahuje. Na to má táhlý

zoban. Také požírá ryby, hady, ještěrky, myši. Na podzim odlétá do teplejších krajin. Jest také pták stěhovavý. Děti se radují, když čáp z jara zobákem na střeše klepe.

Čáp.

Čáp letí po poli,
husička ho dohoní.
Kam ty, čápe, kam letíš ?
Do zlaté komory.
Co tam budeš dělati?

Zlato, stříbro lámati.
Kam ho budeš dávatí ?
Císařové dcerce
na ty zlaté věnce.

Erben.

Čáp.

Vysoké mám nohy,
zobák velmi dlouhý ;
v bahně rád se brodívám,
po žabách tam slídívám.
Ještěrky a hady
vyhledám si všady.
Hnízdo dělám na střeše
sobě, mladým k potěše ;
tudy mouchy lapám
a zobákem klapám.

Když pak podzim nastane,
radost má již přestane ;
počne bez meškání
dlouhé stěhování.
Ale když jde Vesna
budíc všechno ze sna,
rád se vracím k starému
hnízdru svému milému.
Dítky mne již čekají,
radostně mne vítají.

K. Urlich.

Kohout a slepice.

Kohout je krásný, pyšný pták. Má lesklé peří a vysoký, ohnutý ocas. Na hlavě nosí červený hřeben, pod zobákem červené laloky, na nohou velké ostruhy. Od rána do večera slyšeti, jak hlasitě kokrhá: kokrhuhú! — Slepice jest menší než kohout. Nemá peří tak hezkého. Ocas její je kratší. Snáší vejce. Sedí na vejcích. Z nich líhnou se kuřata. Kvočna vodi je pořád sem a tam. Všude jim vyhledává potravu. Bere je také pod křídla a ohřívá je. Nechtej jí kuřátek; vletěla by ti na hlavu, zobala, škrabala by tě. Tak chrání svých dětí. Slípku chováme pro vejce i pro dobré maso.

Říkadla o slepici.

Kda-kda-kda-kdák!
snesla jsem vajíčko za paták!
Hospodyně na kořeni,
hospodáři na tabák.

Slepičko má,
ty jsi hodná:
já ti dám zrníčko,
ty mi dáš vajíčko,
to jsi hodná!

Baroš.

Hádky.

Spadla bečička s půdy:
všichni bednáři se sběhli
a spraviti jí nemohli.

Je soudeček bez obrouček,
je v něm dvojí víno
a přece se nesmíchá.

(Vejce.)

(Vejce.) Erben.

Chodí panna po městě,
má sukniček na dvě stě.

(Slepice.) Bartoš.

Nešťastná kuřička.

Byla jedna kuřička,
a ta čubala zrnečka.
Vykutala hnízdečko,
snesla tam vajíčko
a křičela: »Kokovdák!
snesla jsem vajíčko za paták,
pojd' se, kohoutku, podívat!«
A kohoutek odpověděl: »Kykryrhýýý!
šel bych se podívat, nemám kdýýý!
Kuřička šla se podívat,
co dělá kohoutek, a zatím maminka jí vzala vajíčko.
Kuřička se vrátila
a všecika polekána křičela:
»Krad, krad, krad!
A ptala se holoubka:
»Holoubku, nevíš, kdo mi vzal vajíčko?«

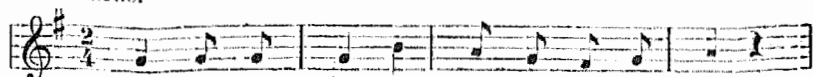
Bartoš.

Hra na sluhu.

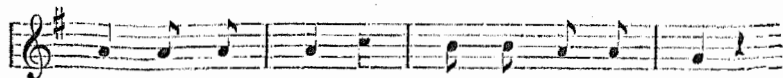
Děti se rozsednou neb rozestoupí do kola; v kole stojí jedno,
vypravuje a zpívá:

Byl jeden chudý otec a měl tři syny. Vybrali se do služby. Dva starší nevysloužili nic; ale nejmladší vysloužil, čeho do hospodářství nutně třeba. A to bylo tak (zpívá):

Mírně.

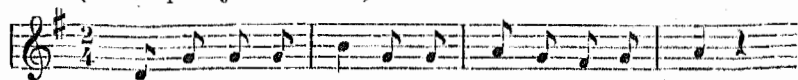

1. Slou - žil jsem, slou - žil jen jed - no lé - to,

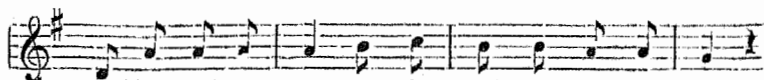

vy - slou - žil jsem si ku - řát - ko za to.

(Sbor opakuje a dodává:)

A to ku - ře krá - ko - ře, cho - díc po dvo - ře,

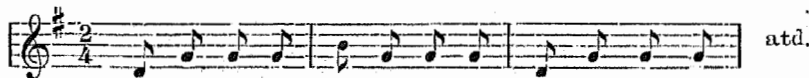

a to ku - ře krá - ko - ře, cho - díc po dvo - ře.

(Prostřední zpívá dále:)

2. Sloužil jsem, sloužil již druhé léto,
vysloužil jsem si kačenu za to.

(Sbor opakuje a dokládá:)

A ta kač - ka blá - to tlač - ká, a to ku - ře atd.

Podobně dále:

3. Sloužil jsem, sloužil již třetí
léto,
vysloužil jsem si husičku za to.
A ta husa trávu kousá,
a ta kačka atd.

4. Sloužil jsem, sloužil již čtvrté
léto,
vysloužil jsem si prasátko za to.
A to prase kviká zase,
a ta husa atd.

5. Sloužil jsem, sloužil již páté
léto,
vysloužil jsem si kozičku za to.
A ta koza spadla s voza,
a to prase atd.

6. Sloužil jsem, sloužil již šesté
léto,
vysloužil jsem si kravičku za to.
A ta kráva mléko dává,
a ta koza atd.

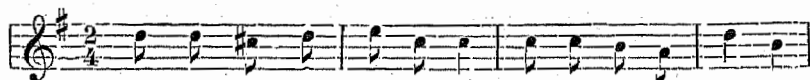
7. Sloužil jsem, sloužil již sedmé léto,
vysloužil jsem si hřibátko za to.
A ten hřebec černohřivý
skáče, řehce ihy, mihy,
a ta kráva atd.

Podle Dobšinského.

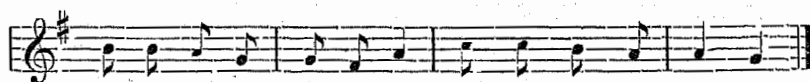
Kohoutek.

Veselo.

Lidová.

1. Náš ko-hou-tek ko-kr-há, bu-de br-zy rá-no,

na-še dív-ka o-spa-lá ne-chce jít na trá-vu.

2. Všecky dívky s trávy jdou,
jen ta naše nejde,
ona se tam požala,
ona nám nepřijde.

Bartoš. (Z Vorlova Zpěvníku.)

Pohádka o kohoutovi a slepičce.

Kohoutek a slepička vyšli si spolu do obory na oříšky. Kohoutek řekl: »Co kdo z nás najde, bude oběma na polovic.« »Tak dobře,« odpověděla slepička. I hrabala, hrabala a vyhrabala jádérko. Upřímně se s kohoutkem o ně rozdělila. Potom vyhrabal kohoutek taky jádro, ale byl lakomý, chtěl je čerstvě sám pohltit, aby slepička nevěděla. Ale jádro zůstalo mu v krku. »Běž honem, slepičko,« sítěl kohoutek, »přines vody, sic umru!« Jak to řekl, převalil se na zem, nožkami vzhůru. Slepička běžela pro vodu ke studánce:

»Studánko, dej vody
mému kohoutkovi:
leží tam v oboře,
má nožky nahoře —
bojím se, bojím, že umře.«

Studánka řekla: »Nedám ti vody, dokud mi nepřineseš od švadleny šátek.«

Slepička běžela ke švadleně:

»Švadlenko, dej šátek studánce,
studánka dá vody
mému kohoutkovi:
leží tam v oboře,
má nožky nahoře —
bojím se, bojím, že umře.«

Švadlena řekla: »Nedám ti šátku, dokud mi nepřineseš od ševce střevíčky.«

Slepička běží k ševci:

»Mistře, dej střevíčky švadlence,
švadlena dá šátek studánce,
studánka dá vody
mému kohoutkovi« atd.

Švec řekl: »Nedám ti střevíčků, dokud mi nepřineseš od vepře štětín.«

Slepička běží k vepři:

»Vepříku, dej ševci štětiny,
švec dá střevíčky švadlence« atd.

Vepř odpověděl: »Nedám ti štětín, dokud mi nepřineseš od sladovníka mláta.«

Slepička běžela ke sladovníkovi:

»Sladovníče, dej vepři mláta,
vepř dá ševci štětiny« atd.

Sladovník řekl: »Nedám ti mláta, dokud mi nepřineseš od krávy smetany.«

Slepička běžela ke krávě:

»Kravičko, dej sladovníkovi smetany,
sladovník dá vepři mláta« atd.

Kráva řekla: »Nedám ti smetany, dokud mi nepřineseš s louky travičky.«

Slepička běžela k louce:

»Louko, dej krávě travičky,
kráva dá sladovníkovi smetany« atd.

Louka řekla: »Nedám ti travičky, dokud mi nevyprosíš s nebe rosičky.«

Slepička prosila:

»Nebe, nebíčko! Dej louce rosičky,

louka dá krávě travičky,
kráva dá sladovníkovi smetany,

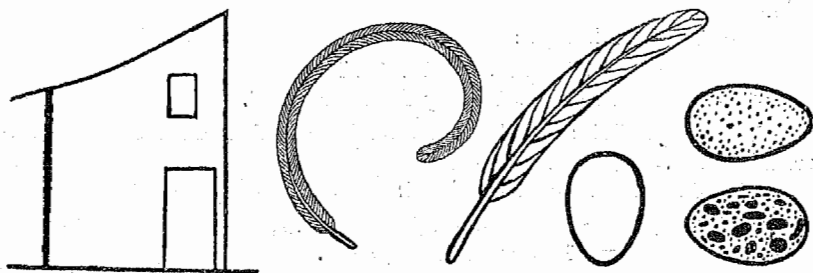
sladovník dá vepři mláta,
vepř dá ševci štětiny,

švec dá střevíce švadlence,
švadlena dá šátek studánce,
studánka dá vody
mému kohoutkovi:
leží tam v oboře,
má nožky nahoře —
bojím se, bojím, že umře.«

Slitovalo se nebe nař kohoutkem a sésalo louce rosičku, louka dala travičku, kráva smetanu, sladovník mláto, vepř štětiny, švec střevíčky, švadlena šátek a studánka vody. Slepička jí nabrala do zobáčku, a jakmile ji kohoutkovi do krku pustila, sklouzlo mu jádérko dolů. Kohoutek skočil na nožky, zatřepal křídlyma a zakokrhál vesele: »Kokrhuhú!« A potom už nikdy lakomý nebyl a dělil se upřímně se slepičkou.

Erben.

Nákresy o slepici.

Kachny.¹⁾

Kachna má hlavu, krk, trup, dvě křídla, dvě nohy, ocas. Má široký zobák. Peří její se leskne. Kachna jest pták. Kachna ráda plove na vodě. Jest pták vodní. Potápí se často

¹⁾ Vycpaná kachna buď ukázána.

pod vodu. Ve vodě hledá si potravu. Ráda žere žáby, slimáky, červy, vodní rostliny a zrní. Chodí ani lítati kachna dobře neumí; je příliš těžká. Kachny káchají. Káčata jsou žlutá. Sotva se vylíhla, běží na potok nebo k rybníku a plovou rychle. Od kachny máme vejce, maso, peří. Kachna jest užitečná.

Hádanky.

Jede, jede panáček,
má žlutý zobáček;
kde voděnka hrčí,
tam zobáček strčí.

(Kachna.)

Bartoš.

Kačena.

Pověz mi, kačenko milá,
kde jsi po celý den byla?
»Na potoce jsem plavala,
rybky, žáby jsem chytala.«

Frant. Tampová.

Říkadlo,

když se děti přede hron rozečítávají.

U potoka skáče,
že našla káče;
káče dává krávo,
kráva ho nechce,
kůň se jí řehce;

kohout na ni kokrhá,
že jí hlavu roztrhá;
slípka na ni kdáče,
že je její káče.

Bartoš.

Káčer a kachna.

Káčer vida kachnu kamsi spěchati ptá se jí:

Kam jdeš? Kam jdeš?

Kachna odpovídá:

Do jezera, do jezera.

Káčer vyzvídá:

Pro co? Pro co?

Na to kačena:

Pro žábu, pro žábu.

Bartoš.

Včely.

Vedle domu stojí včelín. V něm viděti klády či úle. V těch přebývají včely. Včela má hlavu, hrud', zadek, čtyři křídla, šest noh.¹⁾ Včely jsou zvířata malá, ale velmi pracovitá. Ustavičně poletují po květinách a sbírají v nich sladkou šťávu i prášek. Z toho doma dělají med a vosk. Z vosku stavějí buňky. V úle jest mnoho, přemnoho včel. V úle mají vše čisto. Kdo jim v práci překáží, toho popíchají. Mají tenký, ostrý bodáček. V zimě z úlů nevy létají; teprve teplé slunečko volá je ven. — Med je sladký, barvy žluté. Z vosku se dělají svíčky a sloupky. Voskové svíčky vidáme v kostele.

Co včelka bzučí.

Bzuč, včeličko, bzuč,
dětem k srdci zvuč,
aby pilně pracovaly,
lenosti se vystříhaly.

Kollár.

Hádkanky.

Šídlo, bodidlo,
po světě chodilo
a domů nosilo.

(Včela.) Bartoš.

Letí pán přes boží,
sám sobě hovoří,
má krátké nožičky,
černé nohavičky,
očička račí,
křídélka ptačí.

(Čmel.) Bartoš.

Hádanka.

Já jsem malý vojáček,
mám přeostrý bodáček;
v létě spěchám vesele
každého dne do pole.

¹⁾ Za rozmluvy nakreslí učitel na tabuli včelu, a to rozměry velikými.

Do sklípků se vederu,
sladké šťávy naberu;
moučku-li kde najdu,
hned si pro ni zajdu.

Doma stavím světničky,
jako malé kapličky,
pěkně jednu k druhé
z látky dosti tuhé.

Takto sbírám celý čas,
dokud zraje v poli klas;
když pak zima nastane,
práce moje přestane.

K. Vinařický.

Včelky z jara.

Nastalo jaro. Teplým slunečkem sníl roztál, travička vyrostla ze země, stromy pučely. Tu procitla také včelka z tvrdého spánku. Však se dosti naspala v zimě. Honem budila ostatní včeličky. Nyní všechny společně vylézaly ven, aby se mohly podívat, jak je venku. Slunečko mile hrálo. Tedy roztahovaly křidélka, umějí-li ještě lítati. Letěly a přiletěly k jabloni. Ale jabloň jim pravila: »Přišly jste tuze brzo, milé včelky; můj květ jest posud v poupatech. Přijďte za týden neb za čtrnácte dní.« Tedy letěly včelky na třešni. Ale ta jim také řekla: »Ještě je brzo, včeličky; třešně ještě nekvetou. Přijďte až zítra nebo pozejtří.« Smutně včelky zabzučely. Uviděly sice pěkný, veliký tulipán, avšak nebylo v něm sladké šťávy pro ně. Již myslily, že jim nezbývá, než vrátiti se o hladě domů. V tom našly několik fialek. Z nich se napily a vesele se vrátily do úle.

Podle Jordana.

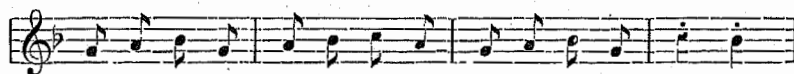
Včelka.

Mírně.

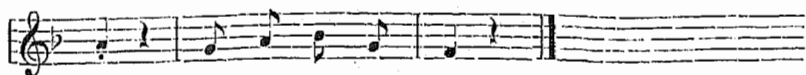
Z Jordana.

1. Bzu, bzu, bzuč, má vče - li - ťko bzuč! Jen si sbí-rej

na lu - či - nách sladkou šťá - vu po kvě - ti - nách: bzu, bzu,

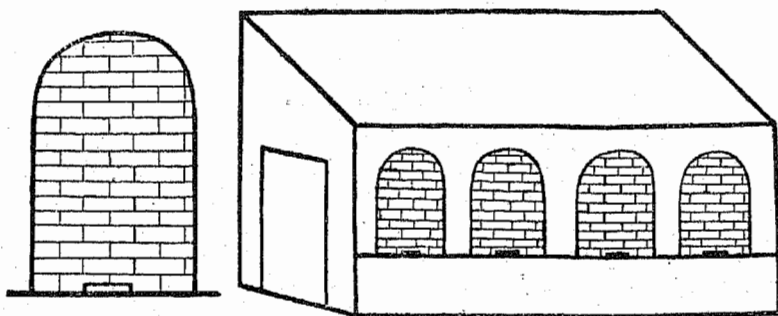
bzuč, má včelí - čko bzuč!

2. Leť, leť, leť, do úle již leť!
Buňky z vosku lep žlutého,
među nalívej sladkého:
Leť, leť, leť, do úle již leť.

3. Bzu, bzu, bzuč, pilnosti nás uč!
Ať ve škole pozor dáme,
doma v práci pomáháme:
Bzu, bzu, bzuč, pilnosti nás uč.

Podle Jordana.

Nákresy o včele.

Motýl.

Motýli jsou zvířata velmi hezká. Známe motýle, bílé, žluté, červené, modré. Křídla jejich bývají pestrá. Motýl má hlavu, hruď, zadek, šest noh, čtyři křídla.¹⁾ Nejraději poletuje po zahradách a lukách. Sedá na květiny, houpá se na nich a pije z nich sladkou šťávu. Když nastává zima, motýlové hynou

Motýl.

Jak ten pestrý motýlek
na květiny sedal
Čeho malý kutálek
ustavičně hledá?

S modré letí na žl utou,
nikde nemá stání;
také-li snad potravu
jako včelka shání?

¹⁾ Motýl buď na tabuli nakreslen.

Aj! on pouze létává
mlsat sladké šťavy,
místo práce bedlivé
život vede hravý.

Přejme mu té radosti,
ať užívá světa;
zima přijde mrazivá,
bude po něm veta!

Podle P. Jellíčky

Tři motýlkové.

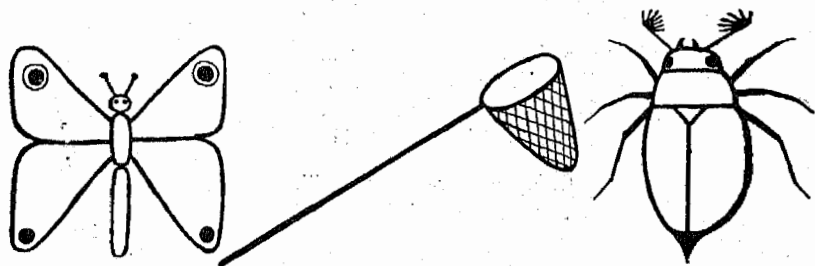
Byli tři motýlci: bílý, červený, žlutý. Hráli si v zahradě a honili se s kvítka na kvítko. Najednou začalo pršet. Motýlci chtěli odletět někam pod střechem, ale již nemohli, co tak přšelo. Tedy ubožátka mokli. Ale tu stál na záhonku tulipán červenožlutý. Motýlci ho prosili »Milý tulipánku, otevři korunku a schovej nás. Vidíš, jak mokneme.« Tulipán řekl: »Žlutého a červeného pustím; ti jsou jako já. Ale bílého nechci.« I odpověděli motýlkové žlutý a červený: »Když nechceš pustit našeho bratříčka, ani my nepůjdeme k tobě.«

Nedaleko kvetla bílá lilie. Motýlci zase prosili: »Milá lilie, otevři květ a schovej nás, ať tak nemokneme!« Ale lilie pravila: »Bílého bych schovala, vás ostatních nechci.« Tedy řekl bělásek: »Nepustíš-li nás všech, já sám k tobě nepůjdu.« A tak zůstali všichni na dešti.

Ale slunečko dobře slyšelo, jak se motýlci mají rádi, a jak se nechtějí opustit. Tedy vystoupilo z mraků a jasně svítilo. Po chvíli křídla motýlkům uschla, tělo se jim zahřálo, i začali znovu vesele poletovat a hráli si až do večera.

Podle Curtmanna a.

Nákresy o motýli a chroustovi.

Chroust.

Z jara chroust vylézá ze země. Hned sedá na stromy i na keře a ožirá mladé listy. Tím velice škodí. Za dne sedí na stromě, jako by spal; ale k večeru se probere a poletuje

Slyšeti ho, jak vzduchem bručí. Chroust má hlavu, hrud', zadek, čtyři křídla, šest noh.¹⁾ Chrousty střásáme se stromů; slepice a jiní ptáci rádi je zobou. — Netrapte chroustů! Menší než chroust je zlatohlávek. Křídla se mu lesknou jako zlato. Nejraději sedá na bez (šeřík).

Chroust a zlatohlávek.

V zahradě kvetl šeřík (modrý bez). Sedělo na něm několik zlatohlávků. Tu přiletěl chroust a usedl také na šeříku. Ale jeden zlatohlávek hned jej okřikl: »Vari, ty žebráku, ve sprostém, hnědém kabátě! Nemíchej se mezi pány!«

»A co ty mě vyháníš, malý panáčku?« odpověděl chroust. »Jen sem pojď a poznáš chrousta.« A hned popadl zlatohlávka za nožku a chtěl jej shoditi. Ale ten se nedal, a tak se oba brouci táhali, až spadli na zem. Leč ani tu se ještě nepustili.

V tom přišel kohout, a zob, zob! oba snědl.

Teď byli porovnání!

Podle Jordana.

Chlapec a chroust.

Chlapec: Chrouste, lítej, chrouste, bzuč,
na niti mi zvuč a bruč;
lítej sem a lítej tam,
víš, že z toho radost mám.

Chroust: »Lítat? Běda, kterak mohu!
Smiluj se a odvaž nohu!
Upušt od své ukrutnosti,
uč se lidské útrpnosti!«

Chlapec chrousta nemučí,
chroust mu vděčně zabzučí.

Jan Sluničko.

Jak děti mluví se slunečkem.

Korunko, verunko,
uleť mi do nebička,
dones mi zlatého chlebička.

¹⁾ Chroust buď na tabuli vykreslen.

Beruško, beruško,
leť do nebes,
pověz mi, vyjde-li
sluníčko dnes.

Pinko, linko,
leť na zlaté okýnko!
Ukaž mi tu stranu,
kam se já dostanu.

Bartoš, Erben.

Kůň.

Kůň je veliké zvíře. Má hlavu, krk, trup, nohy, ocas. Hlava jest podlouhlá, oči kulaté, uši dlouhé, končité. Krk je zahnutý. Na něm roste hříva. Kůň má hladkou srst. Bývá černý, bílý, hnědý, strakatý. Nohy má vysoké, tenké. Na nich jsou kopyta. Ocas koňský je dlouhý. Kůň řehťá. Žere oves, jetel, seno. Tahá vozy a pluhy, nosí jezdce. Jest užitečný. Pána po hlase pozná. Jest ho poslušný. Cestu si dobře pamatuje. Je chytrý.

Koník.

Můj koníček vraný
pěkně skáče,
když mu nesu oves
na opálce;

pěkně skáče,
pěkně říčí,
když mu nesu oves
na řídčici.

Já mám koně,
pěkné koně,
pasou mi se
na výhoně;
mám koníčky, mám,
pasu si je sám.

Erben

Hádej.

Čtyři oči, šest noh, dvoje ústa, jeden ocas: co je to?

(Jezdec a kůň.)

Čtyři pacholci se honí,
žádný žádného nedohoní.

(Kola vozová.)

Sedm je málo,
pět je mnoho,
a jednoho dost.

(7 kol na 2 vozy, 6 kol na 1, kolo ke trakaři.)

Na poli žaté,
v lese řaté,
u kováře dělané,
u sedláře také.

(Chomout.)

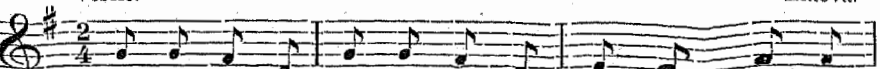
Bartoš.

Čtete od konce: Kobyla má malý bok.

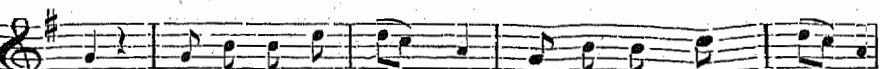
Moje koně.

Vesele.

Lidová.

1. To jsou ko-ně, vra-né ko-ně, to jsou ko-ně

mé! Když já jim dám ov-sa, o-ny ská-čou hop-sa!

To jsou ko-ně, vra-né ko-ně, to jsou ko-ně mé!

2. To jsou atd.

Když já jim dám obroku,
ony běží do skoku.

To jsou atd.

3. To jsou atd.

Když já jim dám jetele,
ony řičí vesele.

To jsou atd.

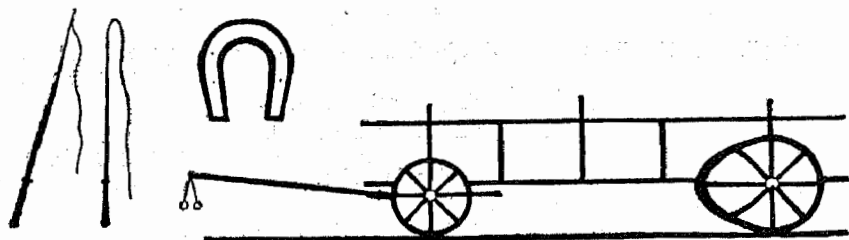
4. To jsou atd.

Když já jim dám otavy,
ony se mnou do Prahy.

To jsou atd.

Erben.

Nákresy o koni.

Selský statek.¹⁾

Na tomto obraze vidíme veliký selský statek. V předu je prostranný dvůr. V zadu stojí obydlí. To je dům vysoký, jednopatrový. Do dvora vedou široká vrata. Na pravo stojí kůlna. Pod kůlnou je rozličné náčiní uschováno. Okolo dvora jsou chlévy. Za dvorem stojí stodola. Za stodolou je zahrada, za ní leží pole.

Selský dvůr.

Na selském dvoře viděti mnoho. Pacholek vjíždí do dvora. Veze mouku ze mlýna. Koně mu vesele řehťají. Před nimi poskakuje hříbě. Služka leje prasatům nápoj do koryta. Prasata hrabou se ve hnoji. Na smetišti stojí kohout a kokrhá. Sedláková dceruška sype drůbeži obilí. Všecka drůbež se k ní sbíhá. Také slípka sletuje s kurníku. Před kurníkem stojí pěkný holubník. Po střeše leze kočka. Ze chléva hledí krávy. Jalovice a tele piji ze žlabu. Služka jim napumpovala vody. Jiná služka stlouká máslo. Synáček sedlákův dívá se na ni. Pes Pozor odpočívá u boudy. Druhý pacholek jede orat. Vůl táhne mu pluh a brány.

Chlévy.

Domácí zvířata chováme ve chlévě. Také domácí drůbeži staví se chlévky. Podlaha ve chlévě vystlána je slamou neb suchým listím. To je stelivo. U stěny stává koryto (žlab) na potravu pro dobytek. Nad žlabem visí žebřiny na seno. Na stěně visí koňské náčiní (postroj). V koutě stávají vidly, hrábě, metly. Jimi čistí pacholek neb děvečka chlévy. Ze steliva dělá se hnůj. Ten se háže na hnojiště. Chlív se jinak jmenuje stáj. Známe konírny, kravíny, ovčiny a jiné stáje.

¹⁾ Stručný obsah rozmluvy, která se k I. obrazu II. řady »Selský statek« odnáší.

Ovce.

Ovce jest domácí zvíře. Tělo má tlusté, nohy však tenké. Porostlá jest hebkou, teplou vlnou. Obvykle jsou ovce bílé, málokdy černé. V létě se ovce brodí a potom se stíhají. Jsou jistě rády, že se zbaví zimního kožicha. Ovce jest dobré zvíře. Nekouše ani netrká. Velmi hezká jsou jehňata. Póskakují a hrají si jako děti. Z ovčí vlny dělá se sukno. Z vlny pletou se punčochy. Ovce dává také chutné maso. Říkáme mu skopové.

Lidunka s ovečkou.

Šla Lidunka na dvoreček,
zavolala na ovečku:
»Pojď sem ke mně, má beruško,
zahrajeme si chvílečku!«

Ovečka již honem běží,
u Lidunky ráda bývá;
ona si to pamatuje,
jak se u ní dobře mívá.

Lidunka jí hezky hladí,
travičku jí čerstvou dává;
to to chutná, když ten dárek
Lidunce tak z ruky brává.

Potom skáče po dvorečku,
radostně se kolem honí,
a ten zvonek na obojku
vesele jí při tom zvoní.

Fr. Doucha.

Jak stíhali ovce.

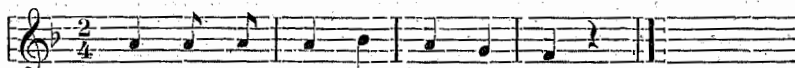
Letního času vyšla matka s děvčetem do pole. Když přišly k rybníku, viděly, jak pasáci ženou stádo ovec do vody. Ovce se brodily a zase z vody vylézaly. Když jim vlna oschla, svázali jim pasáci nohy, položili je na trávnik a počali je stíhati. »O ti nemilosrdní lidé!« zvolalo děvče; »nač pak ty ovečky tak trápí?« Ale matka řekla: »To jich nebolí, když jim vlnu stíhají.« »Ale bude chudákům zima«, pravilo děvče. Matka je poučila: »Přes léto naroste jim zase nový, teplý kožich; tak je Pán Bůh od zimy chrání.«

Podle Jordana.

Pasačka.

Pomalú.

Lidová.

1. Pá - sla o - ve - čky pod ol - ší,
u - chy - til jí vlk nej - lep - ší.

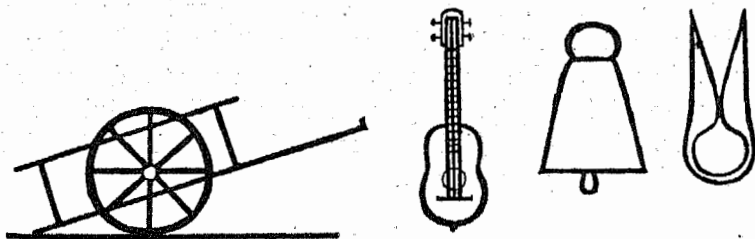
2. »Prosím tě, vlčku, vrať mi ji,
nebo mě doma pobijí.«

3. »A já ti jí už nevrátím,
ještě ti druhou uchvátím.

4. Tak ti je budu chvátati,
až tě naučím pásati.«

Sušil.

Nákresy o ovci.

Mlým.

U potoka stojí mlým. Voda žene veliké mlýnské kolo. Kolo se točí. Spolu s kolem točí se mlýnské kameny. Mezi nimi rozmílá se obilí. Tak se dělá mouka. Mlým klapotá, voda šumí. Mlynář je všecek bílý. Ve mlýně bývá stárek, mládek, prášek. Známe vodní mlýny, pak větrné mlýny.

Mlynář.

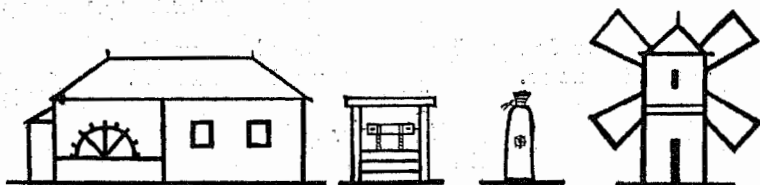
Mlynář mele, až se třese,
voda užitek mu nese:
kámen bere, koš podává,
Pán.Bůh mu to požehnává.

Kde budu, tu budu,
jen mlynářem budu,
na té bystré vodě
pšeničku mlít budu.

Sušil.

Kollár.

Nákresy o mlýně.

Voda.

V potoku jest voda. Voda v potoku teče. Potok teče do řeky. Řeka teče do moře. U potoka jsou břehy. Voda šumí. Ve vodě se koupáme. Po vodě jedou čluny a lodě. Dřevo po vodě plove. Ve vodě žijí ryby, raci, žáby. Vody jest velice potřeba. Vodu pijeme. Ve vodě vaříme a pereme. Vodou poléváme rostliny. Ale voda také škodí. Veliká voda zaplavuje pole, zahrady, louky, trhá mosty, bere domy. Nejednou se děti utopily. V rybníku voda stojí. Nejvíce vody má moře. Voda se prýští ze země. Voda deštěm prší. Sníh a led taje, z něho jest voda.

Voda.

Teče voda ze studnice,
teče do naší ulice,
teče voda bílá,
abych se umyla.

Podle Sušila.

Hádky.

Běží to v potoku
od roka do roka,
a vždycky do předu
a nikdy do zadu:
pověz mi, proroku, co je to?

(Voda.)

Běží, běží, až se třese,
bílý šátek v ruce nese.

(Pěna na vodě.)

Jedno běží,
druhé leží,
třetí se na to dívá,
hlavou pořád kývá.

(Voda, kameň, vrba u vody.)

Spadne to do studně
a nežblunkne to.

(Slán.)

Sedí pán na klátě
v zeleném kabátě.

(Žába)

Sedí panna v síti
oči se jí svítí.

(Žába.)

Bartoš.

Ejhle přepodivné zvíře!
Ve vodě přebývá v díře,
na čele má dlouhé růžky,
v rukou drží ostré nůžky;
ze skořápek má kabátek,
chodívává jen nazpátek.

(Rak.) K. Vinařický.

Černý do koupele,
červený z koupele.

(Rak.) Erben.

O rozbitém džbáně.

Vesele.

Lidová.

1. Šlo děv-čát-ko pro vo-du na tu pan-skou
za - hra - du; při - šel páu, roz - bil džbán,
tra - li, tra - la, roz - bil džbán.

2. Děvče hned nemeškalo
a za pánem volalo:
»Když jsi pán, zaplať džbán,
trali, trala, zaplať džbán.

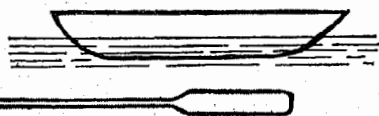
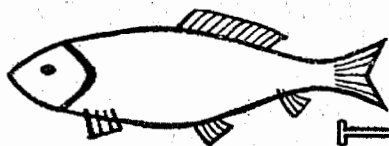
3. »Nestarej se, děvče ty,
škoda se ti zaplatí;
za ten džbán dukát dám,
trali, trala, dukát dám.«

4. Děvče domů běželo,
na maminku volalo:
»Ráda jsem, našla jsem,
trali, trala, našla jsem.

5. Ztratila jsem, našla jsem,
rozbila jsem, ráda jsem,
za ten džbán dukát mám,
trali, trala, dukát mám.«

Sušil.

Nákresy o vodě.

Lávka.

Přes potok vede lávka. Podobá se můstku. Jest dřevěná. Jde od břehu na břeh. U lávky je zábradlí. Toho se můžeme držeti. Po lávce může se chodit, ale nemůže se jeti. Kdo po lávce chodíš, měj dobrý pozor, abys nespadl.

Osel a koník.

Loudavý osel zvolna si kráčí, Tak se kůň vysmívá, vesele běží,
koník tu bujný před ním skotačí, lávka kde úzká před nimi leží.

>Rychleji, oslíčku, pospěš si, cupej, Váhavým krokem, neznaje běhu
dej se přes do běhu, hezky zadupej!< osel tu přechází, již je na břehu.

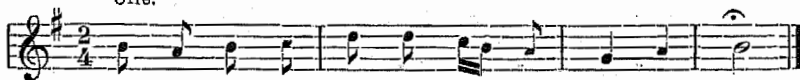
>Což jsi ty bojácný, předběhnu já tě!
volá kůň, poskočí, bác! leží v blátě.

A. M.

Hra na můstek.

Dvě děti (A), stojíce proti sobě, činí můstek; ostatní (B) chtějí můstkem proběhnouti.

(B zpívají):
Óle.

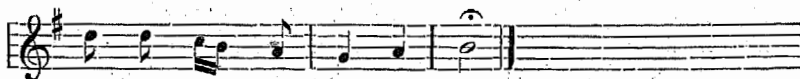

Tvr - dy - li je ten váš mů - stek? Ho - ja - ja!

(A odpovídají):

On je tvr - dy ja - ko ká - men, jsou du - bo - vé

trá - my na něm. Ho - ja - ja!

B: A co my vám za to dáme,
když my po něm pojecháme?
Hojaja!

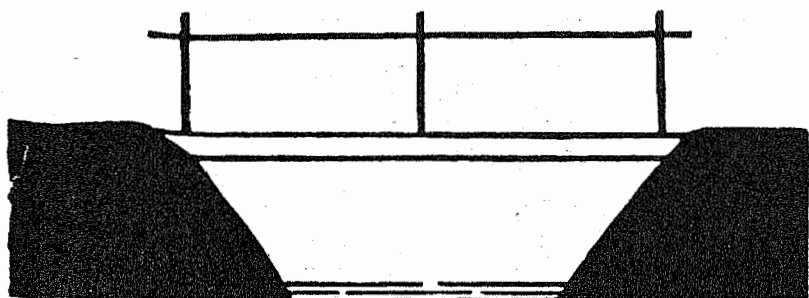
A: Co byste nám za to dali,
když jste ještě nejechali?
Hojaja!

B: Dáme my vám zezulenku,
třeba i tu konopěnkou. Hojaja!

(Nyní probíhají; poslední jsou zase >můstkem<.)

Sušil.

Nákres o lávce.

Slunce.

Slunce jest na obloze. Slunce svítí a hřeje. Ráno vychází. Dává světlo a teplo. Večer slunce zapadá. Tmí se. Nastává noc. V noci bývá chladno. — V létě slunce dlouho svítí. Bývá horko. V zimě svítí nedlouho. Bývá studeno. Slunečko zahřívá květiny, aby rostly a kvetly. Slunečko hřeje ptáčky, aby lítali a vesele zpívali. Slunečko svítí dětem, aby ven vyběhly a si hrály.

Sluneční paprsky.

Slunečko vyšlo a již se lesklo a smálo na nebi. Svítilo jasnými paprsky, aby se všichni probudili, kteří dosud spali. První paprsek přišel ke skřivánkovi. Ten vyskočil rychle z hnízda, vyletěl vzhůru a začal si vesele zpívat.

Druhý paprsek prodral se křovím k zajíčkoví a probudil ho. Honem skočil zajíček ze křoví na louku a počal se pást.

Třetí paprsek zasvitnul do kurníku. Tu zakokřhal kohout: Kokruhú! Tedy slepice sletěly na dvůr, hrabaly, snášely vejce a kdákaly.

Čtvrtý paprsek dostal se do holubníka. Holubi zavrkali a hned se rozletěli do pole sbírat zrní.

Pátý paprsek přišel do úle. Včelky ho ucítily a nemeškajíce vyletěly ven, aby nasbíraly hodně medu.

Konečně proniknul poslední paprsek až k loži, na němž spal lenoch. Paprsek chtěl jej také vzbuditi. Však lenoch nevstal, ale obrátil se na druhý bok a spal dále!

Podle Jordana.

Říkadla.

Když dlouho prší a slunka neviděti, děti říkají:

Vyjdi, vyjdi, slunečko,
za¹⁾ makové zrnečko,
však my ti ho dáme,
až si pozahráme.

Bartoš, Dobšinsky.

Vyjdi, vyjdi, sluníčko,
na to naše políčko ;
svitiž, svitiž, sluníčko,
dám ti zlaté jablíčko.

Erben.

Bubliuky vstávají,
Pána Boha volají,
aby bylo jasno
a od krávy máslo,
od teličky mléko.

Dobšinský.

Ráno.

Nebe se červená. Slunce vychází. Rozednívá se. Již jest světlo. Ptáci se budí a prozpěvují písně ranní. Lidé vstávají. Pomodlí se a jdou po práci. Také děti vstávají. Myjí, česají, oblékají se, posnídají a jdou do školy. Jen lenivému se vstávati nechce.

Modlitby.

S lože vstávám,
chválu vzdávám
Otcí svému
nebeskému
za stáž noční.

Bože věčný,
račiž mne
toho dne
ostříhati
a chrániti.
Amen.

Bartoš.

Tobě, Bože, díky vzdávám,
ve zdraví že s lože vstávám.
Chvála Ti za dobrotu,
že's mi opět k životu
daroval ten nový den.
Budiž za to veleben!

Z I. žitanky Klicperovy.

¹⁾ t. j. zvičí makového zrnečka, či aspoň tak velké co makové zrnko.

Lenivý.

Když začne skřivánek
povrzávat,
nechce se z postele
ráno vstávat.

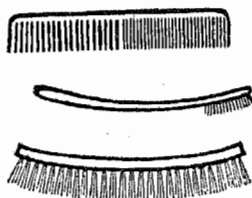
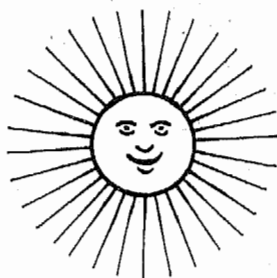
Zavrzá ponejprv,
probudím se;

zavrzá po druhé,
obrátím se.

Zazpívá po třetí,
je den bílý:
tenkrát už musím vstát,
lidi milí!

Erben.

Nákresy o ránu.

Večer.

Slunce zapadlo. Klekání jest odzvoněno. Stmívá se.
Venku kde co utichlo. Krávy, ovce, kozy přihnaly již pastýř
s pastvy. Ptáci již spí. Lidé vrátili se již s pole a večerejí.
Na nebi svítí měsíc a hvězdy. Lidé jsou umdleni, jdou spat.
Jen ponocný nespí. Obchází a hlídá. Také věrný hlídač domu,
pes, bdí. Kočka i v noci lapá myši.

Anděl strážný.

Večer, moje dítě milé,
když zavíráš očko čilé,
anděl strážce slítá s nebe,
ochraňuje ve snách tebe;
chrání tě noc celičkou,
tebe, otce s matičkou.

Podle I. čítanky Klieperovy.

Modlitba.

O Bože, můj Bože,
Ty's ochrana moje,
a já půjdu, půjdu
do svého pokoje.

A když nyní usnu,
opatruj mne, Pane,
ať moje dušička
ráno zdráva vstane.

Ochraň všechny lidi
od ohně a vody,
od moru a hladu,
od všelíké škody.

Sušil.

Večerní.

Pod večer tvá čeládka
co k slepici kuřátka,
k ochraně Tvé hledíme,
laskavý Hospodine.

Že's ráčil svou milostí
dobrého zdraví přátí
tento dnešní celý den,
z toho Tobě děkujem.

Tobě se poroučíme
a pokorně prosíme:
Buď při nás svou milostí,
bude nám na tom dostí.

O Bože všemohoucí,
buď při nás svou pomocí,
zlému nedávej nás v moc,
ostříhej nás tuto noc.

Lidová.

Říkadlo.

Svíť, měsíčku, jasno,
už slunečko zašlo
za hory vysoké,
za pole široké.

Sušil.

Hádanky.

Pole nezorané,
ovce nesčítané,
pastýř rohatý.

(*Nebo, hvězdy, měsíc.*) Erben.

Jak hlásný zpívá.

Chval každý duch Hospodina
i Ježíše, jeho syna,
odbila devátá hodina.

Milý, svatý Floriáne,
této dědiny patrone,
chraň nás od věčného ohně.

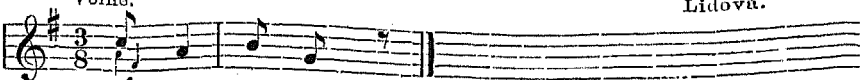
Opatrujte světlo, oheň,
ať není žádnému škoden,
odpočiňte s Pánem Bohem.

Sušil.

Kolébavky.

Lidová.

Volně.

Ha - jej dí - tě,

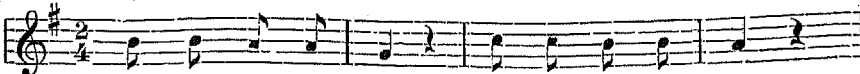
kolébu tě,
abys spalo,
neplakalo,
své mamince
pokoj dalo.
Nedáš-li ty
pokojíčka,
hodíme tě

do rybníčka,
a z rybníčka
do potůčka,
a z potůčka
do Dunaje:
Chyť si ho tam,
hastrmane.

Sušil.

Volně.

Lidová.

1. Spi, dě - tá - tko, spi, za - mži o - čka svy.

Bu - de s te - bou Pán Bůh spá - ti, an - dě - lí - ček ko - lé - ba - ti ;

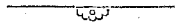
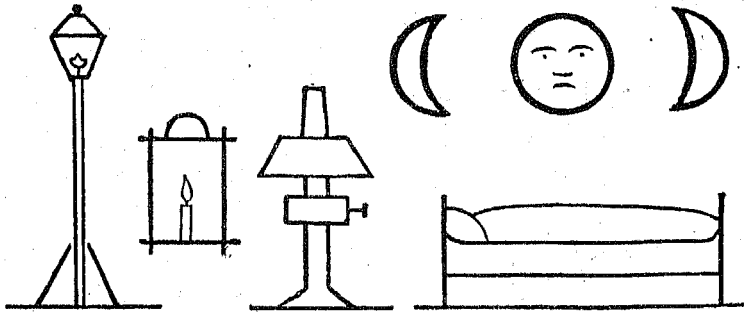
spi, dě - tá - tko, spi, za - mži o - čka svy.

2. Spi, děťátko, spi,
přijdou na tě sny.
Bude s tebou Pán Bůh spáti,
svatý Josef kolébati;
spi, děťátko, spi.

3. Spi, děťátko, spi,
zamži očka svy.
Přijde k nám matička Boží,
už stojí u našich dveří;
spi, děťátko, spi,
zamži očka svy.

Bartoš.

Nákresy o večeru.

IV. Dodatek.

I. Jména věcí.

Dům, kostel, mlýn, hrad, ves; včelín, hnízdo, klec; zahrada, pole, louka, les, hora; potok; třešně, vrba, jedle; kůň, pes, ovce, kachna, slepiče, kohout; sedlák, oráč, děvče, dítě; statek, dům, chlív, kůlna; pacholek, služka; drůbež; koryto, studna atd.

2. Celek a jeho části.

Vesnice má domy. Dům má zdi atd. Kostel má věž. Mlýn má kolo. Hrad má věž. Včela má křídla. Čáp má zobák. Zahrada má plot. Pole má brázdy. Les má stromy. Hora má vrchol. Potok má břehy. Třešeň má větve. — Vůz má kola. Žebř má příčle. Studna má troubu atd.

3. Počet věcí.

Jeden mlýn. Jeden potok. Jedna cesta. Jeden kostel. Dva koně. Dva čápi. Několik lidí. Několik zvířat. Mnoho stromů. Mnoho včel. Málo domů. Málo zahrad. Málo květin. — Jedno hříbě. Dvě slepice. Tři služby. Čtyři okna atd.

4. Činnosti.

Voda šumí. Mlýn klapotá. Mlýnské kolo se točí. Pacholek orá pole. Koně táhnou brány. Děti tančí. Pes skáče. Kachny plovou. Sedlák obírá housenky. Selka ryje. Hoch se dívá na vlaštovky. Děvče sype kačenám.

Slepice zobou Babička drží dítě. Dítě si hraje s ovečkou.
— Voda šuměla. Mlýn klapotal. Pod, dále. — Mlýnské kolo bude se točiti. Pacholek bude orati atd.

5. Vlastnosti.

Nebe jest modré. Sníh je bílý. Stromy jsou holé. Louka je zelená. Voda je čistá. Lávka je úzká. Rolník je pracovitý. Děti jsou malé. Babička je stará. Kůň je silný. Jehně je slabé. Selský statek je veliký. Dům je vysoký. Hříbě je veselé. Holubník je pěkný. Dvůr je čistý atd.

6. Místo, poloha.

V levo stojí mlýn. Na pravo stojí dům. Prostřed je cesta. V zadu viděti hory. Na střeše je hnízdo. Před domem tančí děti. Za domem stojí kostel. U domu jest zahrada. Pacholek vjíždí do dvora. Okolo dvora stojí chlévy.

7. Světlo, barva.

Nebe jest jasné. Ve světnici je jasno. Ve chlévě je temno. Ve dne je světlo. V noci je tma. Louka je zelená. Třešňový květ je bílý. Stromová kůra je šedá. Petrklíč je žlutý. Čáp má zobák červený.

8. Podoba, velikost'.

Talíř je okrouhlý. Tabule v oknech jsou čtverhranné. Kmen je válcovitý, oblý. Věž je špičatá. Lávka je úzká. Cesta je široká. Kmen je tlustý. Halouzka je tenká. Věž je vysoká. Dům je nízký. Čáp má zobák dlouhý. Vlastovka má zobák krátký. Selský dvůr je prostranný.

9. Co slyšíme.

Ptáci zpívají. Včely bzučí. Kachny káchají. Slepice kdáká. Kohout kokrhá. Kůň řehtá. Pes štěká. Děti vyskávají. Voda šumí. Mlýn klapotá. Vůz hrčí.

10. Co čicháme, co chutnáme, co cítíme.

Fialka voní. Tulipán nevoní. Oraná půda páchne. Třešně je sladká. Nezralé ovoce je kyselé. Třešňové jádro je hořké. Slunce hřeje. Voda chladí. Oheň je horký. Sníh je studený. Kůra je drsná. Sklo je hladké. Kosa je ostrá neb tupá. Moučný pytel je těžký.

11. Pohyb a klid.

Mlýnské kolo se točí. Voda teče. Pes skáče. Děti tančí. Ovce běhá. Pocestný jde. Ptáci létají. Dům stojí. Babička sedí. Hoch spoléhá na plot. Lávka leží. Hřibě poskakuje. Kuřata se batolí. Kočka leze. Pes odpočívá.

12. Příčina, účinek.

Proč taje z jara sníh? Proč se k nám vrací ptáci? Proč obírá hospodář housenky? Proč ryjeme půdu v zahradě? Nač má relník pluh, brány, vozy atd.? Nač sázíme stromy? K čemu je veliké mlýnské kolo? K čemu je na selském dvoře kůlna? K čemu je na dvoře studna? Čím je to, že se děti těší na jaro?

ÚK VŠP HK

100000069261